

ВІСНИК

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

№ 1 (236) СІЧЕНЬ

2012

2012 січень № 1 (236)

ВІСНИК

ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Заснований у лютому 1997 року (27)
Свідоцтво про реєстрацію:
серія КВ № 14441-3412ПР,
видане Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.

Збірник наукових праць внесено до переліку
наукових фахових видань України
(педагогічні науки)
Постанова президії ВАК України від 14.10.09 №1-05/4

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(протокол № 0 від 00 лютого 2011 року)

Виходить двічі на місяць

ЗМІСТ

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

1. **Акіншева І. П.** Визначення поняття політичної соціалізації..... 5
2. **Маркова Н. В.** Гендерні аспекти соціальної роботи..... 9
3. **Дєдов Є. Г.** Методи менеджменту соціальної роботи..... 15
4. **Островська Н. О.** Професійна майстерність спеціаліста соціальної роботи..... 22
5. **Ларіонова Н. Б.** **Професійне покликання та професійна мотивація соціального працівника..... 28**

ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

6. **Ваховський М. Л. К.** Ушинський про проблеми теорії виховання..... 37
7. **Сечка С. В.** Наукова діяльність як чинник соціалізації студентів вищих навчальних закладів України (60-80-ті рр. ХХ ст.)..... 45
8. **Світлична С. Ю.** Особливості розвитку недільних шкіл у Великій Британії у XVII – XVIII столітті..... 53
9. **Петришен О. Г.** Дитячий рух як чинник колективного виховання школярів в Україні (20-ті роки ХХ століття)..... 61
10. **Калуга Т. О.** Понятійно-термінологічна система педагогіки: сутність та особливості розвитку..... 69
11. **Руденко Н. А.** Особливості навчання музики в загальноосвітніх школах Ізраїлю..... 78

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З РІЗНИМИ КАТЕГОРІЯМИ

12. **Жевакіна Н. В.** Особливості соціально-правового захисту дітей-сиріт в Україні..... 85
13. **Ігнатенко К. В.** Технологія соціального супроводу прийомної сім'ї..... 89
14. **Ємцева Е. Г.** Розробка системи діяльності центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з трудової соціалізації старшокласників..... 96
15. **Валика К. С.** Прийомна сім'я як одна з форм сімейного влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування..... 107
16. **Песоцька О. П.** Подолання адиктивних залежностей особистості..... 112

НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

17. **Висоцька О. В.** Канадський досвід полікультурного виховання толерантної особистості..... 122
18. **Песоцька О. П., Степаненко В. І.** Теоретичні засади профілактики асоціального впливу релігійних культів на

підлітків.....	127
----------------	-----

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

19.	Ларіонова Н. Б. До проблеми інтеграції навчальної й дослідницької діяльності майбутніх соціальних працівників і педагогів у процесі практики.....	134
20.	Хижняк О. В. Сучасна модель особистості вчителя як показник якості підготовки фахівців в британській системі педагогічної освіти.....	142
21.	Лебедина Е. В. Нравственное воспитание студенческой молодежи.....	147
22.	Шабанова Л. В. Самореалізація курсантів ВНЗ МВС України як суб'єктів майбутньої професійної діяльності.....	152
23.	Делянченко В. М. Педагогічні умови формування толерантності у майбутніх соціальних педагогів в системі вищої освіти.....	157
24.	Гаміна Т. С., Кратінова В. О. Професійна готовність спеціаліста соціальної роботи.....	163
	Відомості про авторів.....	171

Делянченко В. М. Педагогические условия формирования толерантности у будущих социальных педагогов в системе высшего образования

В статье анализируются педагогические условия, которые обеспечивают процесс социальной адаптации студентов будущих социальных педагогов к условиям открытой культурно-образовательной среды Украины. Автор статьи приходит к выводам, что исследование студентов будущих социальных педагогов приводит к возникновению проблемы, связанной с появлением у них фрустрационных состояний. Несоответствие между пожеланиями получить определенную профессию (основная цель студента при вступлении в университет) и необходимостью удовлетворения социальной потребности (обязательное изучение дисциплин гуманитарного цикла) приводит к разным стрессовым ситуациям как когнитивного, так и социального характера.

Ключевые слова: «толерантность», профессиональное образование, педагогические условия, педагогические условия.

Delyanchenko V. N. The Pedagogical terms the forming of tolerance for future social teachers in the system of higher education

Pedagogical terms which provide the process of social adaptation of students of future social teachers to the terms of the opened cultural and educational environment of Ukraine. The author of the article comes to the conclusions, which over research of students of future social teachers bring to the origin of problem, related to appearance for them of the frustration states. Disparity between wishes to get a certain profession (primary purpose of student at entering into an university) and the necessity of satisfaction of social necessity (obligatory study of disciplines of humanitarian cycle) results in different stress situations of social character.

Key words: «tolerance», «professional education», «pedagogical terms».

УДК 37.091.12:36-051

Гаміна Т. С., Кратінова В. О.

ПРОФЕСІЙНА ГОТОВНІСТЬ СПЕЦІАЛІСТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

У даній статті розглядаються основи професійної готовності соціального працівника до діяльності.

Як відзначає абсолютна більшість вчених і практиків в області соціальної роботи (О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, Н. Краснова, С. Харченко) однією з невід'ємних умов ефективності професійної діяльності соціального працівника є професійна готовність спеціаліста, під якою розуміють той або інший ступінь відповідності змісту і стану його психіки та фізичного здоров'я, вимогам виконуваної соціальної діяльності. Так, відомий психолог К. Платонов відзначав, що професійна готовність фахівця – це суб'єктивний стан особистості, яка вважає себе здатною і підготовленою до виконання відповідної професійної діяльності та прагне її виконувати [1].

Таким чином професійна готовність фахівця соціальної роботи є складним, багаторівневим, різноплановим системним психічним і, перш за все, особистісним новотворенням людини.

Разом з тим професійна готовність припускає наявність у фахівця соціальної роботи рівня фізичного здоров'я, сформованості та розвиненості необхідних для успішної професійної діяльності фізичних якостей, наявність відповідного рівня фізичної культури особистості. Це є очевидним, оскільки будь-яка професійна діяльність припускає той або інший рівень докладання людиною фізичних сил, що пов'язано з витратою не тільки фізичної, але і психічної енергетики.

У професійній готовності спеціаліста соціальної роботи ми, услід за М. Дьяченко та О. Столяренко, виділяємо дві взаємозв'язані сторони, різновиди:

1) *попередню, завчасну, потенційну* готовність як професійну підготовленість особистості до відповідної діяльності. Ця готовність соціального працівника містить: систему достатньо стійких, статичних компонентів, психічних утворень – знань, умінь, навичок професійної діяльності, професійно важливих якостей, цінностей особистості, її відносин, уподобань і т. д., в цілому певний рівень професійно необхідного потенціалу особистості;

2) *безпосередню, моментальну, ситуативну* готовність як стан відповідної мобілізованої, функціональної налаштованості психіки фахівця на вирішення конкретних завдань у відповідних обставинах і умовах. Ця сторона професійної готовності спеціаліста характеризується високою динамічністю, рухливістю та залежністю від ситуативних обставин, стану психічного та фізичного здоров'я фахівця, морально-психологічної атмосфери в колективі, соціальному середовищі і т. п.

Цілком очевидним є те, що безпосередня психологічна готовність виступає наслідком актуалізації попередньої готовності спеціаліста, недостатній рівень (або відсутність) якої знижує прояв першої. Попередня, потенційна, завчасна психологічна готовність є основою безпосередньої, ситуативної. І тому підготовка фахівця соціальної роботи виступає як процес формування у нього достатнього для професійної діяльності рівня попередньої готовності його психіки, стійких, статичних компонентів його професійної підготовленості.

З іншого боку, навіть досить добре підготовлений до вирішення професійних завдань фахівець в потрібний момент може опинитися немобілізованим, неналаштованим на відповідну діяльність, його психічна регуляція професійної поведінки та діяльності відповідним чином може бути не актуалізованою. У такому разі успішне здійснення діяльності буде неможливим або вона виявиться малоефективною.

Стає очевидним, що професійна готовність фахівця в області соціальної роботи припускає наявність у нього відповідного рівня професійної компетентності, професійної майстерності, а також здатності саморегуляції, самонастрою на відповідну соціальну діяльність, уміння мобілізувати свій професійний (духовний, особистісний та фізичний) потенціал на вирішення поставлених завдань у відповідних умовах [2].

Ведучою і найбільш складною стороною професійної готовності фахівця є *психологічна* – професійна готовність психіки фахівця. Це той або інший ступінь підготовленості та налаштованості психіки, духовних сил фахівця на вирішення професійних завдань, виконання своїх функціональних обов'язків.

В зв'язку з цим визначимо основні компоненти професійної готовності психіки соціального працівника, а саме:

- *орієнтувальний*, інтелектуально-пізнавальний. Цей компонент включає певний рівень професійного розвитку пізнавальної сфери особистості фахівця: професійного сприйняття, мислення, уяви, пам'яті, уваги. В сукупності це складає *інтелектуально-пізнавальну готовність* особистості фахівця;

- *спонукальний*, потребо-мотиваційний, який визначає професійну спрямованість особистості та силу зусиль, які докладаються нею, ступінь старанності в діяльності (мотиваційна готовність). Базовою основою мотиваційної готовності спеціаліста є розуміння мети своєї професії, спеціальності, позитивне ставлення до неї, необхідний рівень самооцінки і домагань в діяльності. В умовах вищого навчального закладу при підготовці фахівця мотиваційна готовність до професійної діяльності проявляється в реальній мотиваційній орієнтованості студентів на професійний і особистісний розвиток і саморозвиток в освітньому процесі;

- *виконуючий*, який включає професійну майстерність (сукупність професійно важливих якостей, знань, умінь, навичок, звичок професійної поведінки), необхідний рівень розвитку професійно важливих здібностей та вольової підготовленості фахівця,

його здібності до саморегуляції поведінки та діяльності – *операційно-діяльнісна готовність*.

Необхідно відзначити, що ядро *професійної* готовності фахівця соціальної роботи складає професійна спрямованість його особистості та професійна майстерність.

Особливу роль в професійній готовності сучасного соціального працівника відіграє його *комунікативна готовність*. Така готовність припускає наявність в професіонала достатнього рівня розвитку умінь та навичок конструктивної й ефективної контактної взаємодії з клієнтами, з професійним середовищем, професійного спілкування з колегами, готовність йти на ділову й особистісну взаємодію із співробітниками соціальних служб, здатності встановлювати та підтримувати таку взаємодію [3].

Комунікативна готовність особистості соціального працівника можлива лише за наявності достатнього рівня його мовної культури, уміння спеціаліста грамотно користуватися словом, мовою. Мовна культура особистості – важливий показник рівня розвитку культури її мислення, а професійно-мовленнєва культура фахівця – показник розвитку його професійного мислення. От чому розвиток загальної та професійної мовленнєвої культури при підготовці фахівців соціальної роботи є одним з невід'ємних умов їхнього особистісного та професійного становлення.

Комунікативна готовність фахівця припускає розвиток в нього емпатійності, доброзичливості, колективізму, готовності та здатності у своїй взаємодії з колегами не створювати непотрібної напруги у взаєминах, умінь правильно вирішувати виникаючі труднощі, колізії у відносинах суб'єктів соціальної діяльності.

Важливою умовою успішності діяльності спеціаліста виступає його *готовність* та *здатність* до професійного й особистісного *самоствердження*, його відповідна активність у цьому напрямі; прагнення найповніше та всебічно реалізовувати себе як при вирішенні професійних завдань, так і у взаєминах із соціумом. Успішність такого самоствердження фахівця багато в чому залежить від його бажання та прагнення досягти успіху, від його установки на успіх, від готовності до успіху.

У сучасній психології соціальної роботи [4] під успіхом прийнято розуміти вдале досягнення бажаної мети. Відчуття людиною успішності в професійній діяльності залежить від двох вирішальних обставин: фактичного результату та рівня його домагань (РД) в даній ситуації, які виступають формою вираження тих цілей та завдань, які людина ставила в своїй діяльності.

Формула успіху, в цьому випадку може бути представлена наступним чином:

$$\text{Успіх} = \frac{\text{Результат}}{\text{УП}}$$

Як бачимо, за одного й того ж результату успіх може бути різним (наприклад, високим, середнім або низьким) або взагалі бути відсутнім, що залежить від цілей, які поставила перед собою людина. І навпаки, за одного і того ж рівня домагань особистості успіх буде різним залежно від результату діяльності.

У сучасних дослідженнях виділяють наступні основні психологічні передумови досягнення успіху:

- потрібно мислити категоріями успіху;
- виробити упевненість у собі;
- активізувати сильну мотивацію на досягнення;
- твердо знати те, чого хочете досягти;
- мати ясний план дій, позитивний настрій на справу, упевненість в успіху;
- важливо кожен перешкоду перетворювати на трамплін для просування до мети;
- необхідно бачити успіхи і переживати при цьому відчуття радості та щастя.

Особливу роль в успішності професійної діяльності соціального працівника відіграє сильна мотивація на досягнення успіху. Існує тісний зв'язок між рівнем мотивації на досягнення та успіхом у житті і діяльності людини. Люди з високим рівнем мотивації на досягнення більш впевнені в успішному результаті справи, більш активно шукають

необхідну для цього інформацію, готові ухвалити відповідальне рішення, рішучі, наполегливі, ініціативні та частіше проявляють творчість в невизначених ситуаціях. Більшою мірою орієнтовані на успіх (і частіше досягають успіху) інтерналі (у порівнянні з екстерналами).

Будь-яка діяльність має стресовий характер, а соціальна робота особливо. При підготовці сучасного фахівця соціальної роботи необхідно формувати в нього високу стресостійкість, готовність та здатність успішно діяти в стресових обставинах, уміти управляти своїми психічними станами, використовувати відповідні психологічні техніки захисту.

Практика показує, що спеціаліст може і не проявити відповідного рівня своєї майстерності, професіоналізму, якщо він не підготовлений діяти в складних умовах, при дії на нього стресових, екстремальних обставин професійного, соціального, екологічного й іншого характеру. І тому необхідною умовою професійної готовності соціального працівника є *психологічна готовність*, яка характеризується відповідним рівнем стійкості його психіки до дії стресових обставин, адаптивності особистості, її достатньою стресозахищеністю, упевненістю спеціаліста в своїх силах і можливостях, в цілому відповідним рівнем надійності його психіки.

Розглянуті компоненти професійної готовності в сукупності складають той або інший рівень *професіоналізму особистості* соціального працівника.

Сучасні уявлення про професіоналізм разом з розглянутими аспектами містять також *творчий аспект* [5].

Успішність професійної діяльності сучасного фахівця багато в чому залежить від його здібності та психологічної готовності до пошуку, бачення і вирішення нових, висунутих життям, суспільною практикою завдань. Високий професіоналізм сучасного фахівця припускає наявність творчого початку в його праці, сміливості в пошуку нових шляхів, засобів, способів вирішення професійних завдань як традиційного характеру, так і висунутих життям.

Такий фахівець стає конкурентоздатним у сучасних умовах, володіє необхідною готовністю успішно діяти на сучасному ринку праці.

Разом з тим важливими складовими професійної готовності фахівця є його професійна та загальна ерудиція, професійний світогляд, необхідний рівень соціального розвитку та соціальної зрілості особистості фахівця, що дозволяє йому правильно орієнтуватися в соціальній обстановці (політичній, правовій, економічній, релігійній, етичній).

Важливо мати на увазі, що професійна готовність спеціаліста є складовою частиною більш ширшої готовності його психіки, свідомості, організму до життєдіяльності в цілому, при цьому частиною основною і базовою, такою, що визначає успішність його життя.

Загальною проблемою в підготовці сучасних фахівців соціальної роботи в професійному відношенні, та її важливою умовою виступає їх підготовка у питаннях безпеки життєдіяльності в сучасному середовищі. Необхідність посилення такої підготовленості людини обумовлена низкою обставин, серед яких в першу чергу слід назвати наступні:

- зростання агресивності місця існування людини (природного, соціального, технічного);
- різке погіршення демографічної ситуації на Землі, демографічний вибух;
- зростання урбанізації та її негативних наслідків (підвищення скупченості населення, наростання небезпеки швидкого розповсюдження інфекційних й інших захворювань, виникнення серйозних транспортних проблем та ін.);
- виснаження енергетичних та інших ресурсів планети, посилення ресурсної кризи;
- постійна необхідність підвищення адаптаційного потенціалу людини, її життєстійкості.

Разом з цим одним з напрямів роботи з підвищення життєстійкості сучасного соціального працівника є його валеологічна підготовленість, його готовність та здатність проявляти кваліфіковану турботу про своє фізичне і психічне здоров'я.

У зв'язку з цим валеологічне виховання фахівців, всього населення припускає вирішення перш за все наступних проблем:

1) зміну ставлення до свого здоров'я, формування позитивно-конструктивного ставлення до нього;

2) проведення комплексу заходів з підтримки та зміцнення психічного і фізичного здоров'я.

Серед комплексу заходів з підтримки та зміцнення здоров'я людини особливу роль відіграють:

- корекція негативних комплексів, які є в індивіда, звичок, установок і т. п., що руйнівні впливають на психіку й організм людини;

- підвищення стресостійкості та психологічної захищеності людини від негативного впливу середовища на її організм і психіку;

- забезпечення здорового способу життя, високої культури праці.

Серед основних напрямів цієї діяльності в першу чергу виділяються такі: самоорганізація праці, особистісна організованість, раціональний розподіл робочого часу, правильне облаштування робочого місця; правильна організація особистого життя. Дуже важливо, щоб особисте життя було впорядковане, наповнене сенсом і відповідало вимогам підтримки і збереження психічного та фізичного здоров'я людини. Особисте життя носить оздоровчий характер, коли людина відмовляється від шкідливих звичок, і перш за все від алкоголю та паління, дотримується продуманого та збалансованого харчування (помірне структуроване за змістом, роздільне, акцентне), забезпечує собі благодійний інтим, що створює відчуття щастя, затишку сімейного життя, радості батьківських відносин, задоволення сексуальними стосунками.

Література

1. Платонов К. К. Краткий словарь системы психологических понятий : [учеб. пособие для учеб. заведений проф.-технического образования] / К. К. Платонов. – М. : Высшая школа, 1984. – 174 с. **2. Столяренко Л. Д.** Основы психологии : учеб. пособ. / Л. Д. Столяренко. – Ростов н/Д : Феникс, 2001. – 665 с. **3. Професійна етика соціального педагога** : [навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / С. Я. Харченко, Н. П. Краснова, Л. П. Харченко. – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2009. – 562 с. **4. Психологія соціальної роботи** : [учебник для вузів] / под ред. М. А. Гулиной. – 2-е изд. – СПб : Питер, 2010. – 384 с. **5. Соціальна робота в Україні** : [навчальний посібник] / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; [за заг. ред. І. Д. Зверевої, Г. М. Лактіонової]. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.

Гаміна Т. С., Кратінова В. О. Професійна готовність спеціаліста соціальної роботи

У даній статті розглядаються основи професійної готовності фахівця соціальної сфери: розкриваються поняття „професійна готовність”, „психологічна готовність спеціаліста”; складові професійної готовності; визначаються основні компоненти професійної готовності психіки, свідомості соціального працівника; психологічні передумови досягнення професійного успіху.

Ключові слова: професійна готовність, психологічна готовність спеціаліста, професійна готовність фахівця соціальної сфери.

Гамина Т. С., Кратина В. А. Профессиональная готовность специалиста социальной работы

В данной статье рассматриваются основы профессиональной готовности специалиста социальной сферы: раскрываются понятия „профессиональная готовность”, „психологическая готовность специалиста”; составляющие профессиональной готовности; определяются основные компоненты профессиональной готовности психики, сознания социального работника; психологические предпосылки достижения профессионального успеха.

Ключевые слова: профессиональная готовность, профессиональная готовность специалиста социальной сферы, психологическая готовность специалиста.

Gamina T. S., Kratinova V. A. Professional availability of social work's specialist

This article discusses the basics of professional availability of specialist of social sphere; expands the concept of „professional availability”, „psychological availability of specialist”; components of professional availability, identifies the major components of the professional availability of mind, consciousness of social worker, psychological prerequisites for achieving professional success.

Key words: professional availability, professional availability of specialist of social sphere, psychological availability of specialist.